

הסכם ממון? זה טוב רק עד 120, אחר כך צריך צוואה

להוראה בהסכם ממון, שבה מתחייב אחד הצדדים להוריש לאחר את כל רכושו לאחר מותו, אין תוקף, אלא אם הדבר מוסדר במקביל גם בצוואה

עו"ד דניאל ישראלי

בני זוג רבים שעורכים הסכם ממון נוטים לחשוב לעיתים שתוקפו של ההסכם הינו נצחי. כלומר, שכל הוראה שהם קובעים במסגרתו תחול מכאן והלאה, גם לאחר מותם.

אלא שברוב המקרים, תפיסה זו הינה מוטעית. הסכם ממון הוא טוב רק לחיים: הוא נעשה בין בני זוג בעודם בחיים וקובע הסדרים ביניהם ביחס לאופן חלוקת הרכוש רק כל עוד הם חיים.

אם אחד מבני הזוג הולך לעולמו, לא יהיה תוקף להוראה בהסכם הממון הקובעת שרכושו יעבור לבן הזוג האחר לאחר מותו. הסיבה: חוק הירושה, שאינו מאפשר לערוך הסכמים ביחס לירושה עתידית, ומתיר לעשות זאת אך ורק באמצעות צוואה.

למה לא ניתן לקבוע בהסכם ממון הוראות הורשה לאחר המוות?

לא ניתן לעשות זאת, בשל הוראות סעיף 8 לחוק הירושה, האוסר על ביצוע עסקאות בירושה עתידית. החוק קובע כי "הסכם בדבר ירושתו של אדם ו-ויתור על ירושתו שנעשו בחייו של אותו אדם - בטלים".

עוד קובע החוק, כי: "מתנה שאדם נותן כדי שתוקנה למקבל רק לאחר מותו של הנותן אינה בת-תוקף, אלא אם נעשתה בצוואה לפי הוראות חוק זה".

מה הרציונל של האיסור להוריש חלק מהרכוש בהסכם ממון?

הרציונל של האיסור נובע מהתכלית השונה של הסכם ממון ושל צוואה. אחד העקרונות הבסיסיים בדיני הירושה הוא שצוואה ניתן לשנות בכל עת. המצווה יכול לחזור בו בכל רגע מן הצוואה שחיבר, לבטל אותה, לשנות אותה, ולכתוב צוואה אחרת במקומה.

לעומת זאת, הסכם ממון הוא דו-צדדי. כלומר, כדי לשנות אותו צריך את הסכמתו של הצד השני, ובהיעדר הסכמה כזאת לא ניתן לשנותו. אילו היינו מתייחסים להסכם הממון כאל צוואה, היתה בכך משום פגיעה עמוקה בחופש הציווי, שכאמור נטוע עמוק בלב עקרונות דיני הירושה.

הסוג היחיד של צוואות, שאי אפשר לשנות בכל עת (למעט בכללים ובתנאים המתקיימים בחוק), הוא צוואות הדדיות. בצוואות אלה כל אחד מבני הזוג מסתמך על בן הזוג האחר, וקובע כי כאשר ילך לעולמו, בן הזוג האחר יירש את כל רכושו עפ"י הצוואה.

האם האיסור להוריש חלק מהרכוש בהסכם ממון הינו מוחלט?

לא, המציאות היא מורכבת יותר, ובלא מעט מקרים כבר הכירו בתי המשפט בכך שהוראה בהסכם ממון גוברת על הוראה מקבילה בצוואה, בין היתר על רקע חוסר תום לבו של המצווה.

כך קרה למשל בפרשת פני פרידל (תמ"ש (משפחה ת"א) 96/32240 פני פרידל בן דרור נ' עו"ד אמנון בן דרור) שבה נתן בית המשפט עדיפות לסעיף בהסכם ממון על הוראה סותרת בצוואה.

אותו מקרה נגע לבני זוג שחיו בזוגיות בפרק ב' במשך יותר משני עשורים עד לפטירתו של הבעל בשנות התשעים. במסגרת הסכם הממון שנחתם בין השניים, התחייב הבעל להעביר לבת זוגו את הבעלות על מחצית מדיירתו, אולם זאת רק לאחר שילך לעולמו. בית המשפט נתן תוקף להוראה זו בהסכם הממון, למרות הוראה סותרת שנקבעה בצוואת הבעל.

החלטה דומה ניתנה גם בפרשת אחירם (ת"ע (י-ם) 289/97 אחירם נ' אחירם), שבמסגרתה החליט בית המשפט המחוזי בירושלים להעדיף הוראה מפורשת בהסכם ממון שעסקה בהעברת רכוש לאחר המוות ופסל הוראה בצוואה מאוחרת שסתרה את הוראה זו.

איך בכל זאת ניתן להעביר חלק מהרכוש לאחר המוות?

אם רוצים שהוראה בהסכם ממון ביחס להעברת הרכוש לאחר המוות תקוים במלואה, חייבים לערוך במקביל להסכם הממון גם צוואה הקובעת זאת באופן חד-משמעי, אחרת מסתכנים בכך

שהסעיף שנקבע בהסכם הממון לא יקוים, והירושה תתבצע על פי דין. כלומר, מחצית מן הרכוש של בן הזוג שנפטר תעבור לבן הזוג האחר והמחצית האחרת תחולק בין הילדים.

אילו בעיות נוספות עלול להתעורר ביחס להעברת חלק מרכושו של בן זוג לאחר מותו?

בעיה נוספת עלולה להתעורר, אם צד כלשהו מורה על העברת חלק מן הרכוש שלו לאדם אחר, אף שמדובר ברכוש משותף או ברכוש שאיננו שלו. חשוב לזכור: כל אחד מהצדדים יכול להחליט בצוואתו מה ייעשה עם החלק שלו בלבד, אך לא יכול לקבל החלטות הנוגעות להורשת חלקו של הצד האחר.

לסיכום, לבני זוג שעורכים הסכם ממון אסור להניח שחתימה על הסכם ממון כמוה כצוואה, בהינתן חוק הירושה האוסר על ביצוע הסכמים ביחס לירושה עתידית.

לכן, בעת חתימה על הסכם ממון בין בני זוג מומלץ לערוך גם צוואה. זאת, כדי שבעת לכתו של אדם מן העולם, הוא יוכל לממש את כל רצונותיו ביחס לרכושו ללא חשש שמשוהו ישתבש.

זכרו: הסכם ממון יהיה בתוקף כל עוד אתם בחיים, בין אם בזוגיות או בנפרד זה מזו. ברגע שאחד מכם ילך לעולמו, להוציא מקרים חריגים, הוראות הצוואה יגברו על הוראות הסכם הממון.

• *הכותב מתמחה בדיני משפחה וירושה*